

Haşhaş Ayarlı Muhtıra 1971

Halime KİRAZLI

12 Mart 1971 muhtırasının üzerinden 48 yıl geçti. 12 Mart muhtırasına giden süreci hazırlayan hadiselerden birisi her ne kadar işçi nümayişleri gibi görünse de, şiddet sarmalının ve huzursuzlukların yanına ekonomik sıkıntıların eklenmesi, Türkiye’de yeni sorunların önünü açtı. Ekonominin darboğaza girdiği bu dönemde halk da yoksullaşmaya başladı. Ordunun, 12 Mart 1971 günü sivil idareye müdahalesiyle demokratik süreç, 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra bir kez daha kesintiye uğradı. Bu muhtıra sonrası Başbakan Süleyman Demirel istifa etmek zorunda kaldı ve bir “ara rejim” dönemine girildi. Muhtıra sonrasında başlayan operasyonlarda birçok kişi hapse girdi, işkence ve kötü muamele iddiaları ortaya atıldı. Bu süreçte, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan idam edildi. 12 Mart muhtırasından 12 Eylül’e giden 9 yıllık süreçte 11 hükümet değişti. Türkiye’yi 12 Eylül gibi yeni bir darbeyle tanıştıran bu süreç, “Türkiye’nin kayıp yılları” olarak tarihe geçti.

ABD yönetimi, Türkiye’de haşhaş ekimine getirilecek olan yasağın ABD’deki uyuşturucu sorununu tamamen sona erdireceğini düşündüğü için Türkiye’den haşhaş ekiminin yasaklanmasını istedi. Başbakan Süleyman Demirel, bu isteği kabul etmedi. Bunun üzerine ABD, Demirel hükümetine tehdide varan baskılar uyguladı.

ÜÇ MADDELİ MUHTIRA

12 Mart 1971’de Türk Silahlı Kuvvetlerine mensup dört kuvvet komutanı, Başbakan Süleyman Demirel ve hükümetine bir muhtıra verdiler. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri komutanı Orgeneral Faruk Gürler, Deniz Kuvvetleri Komutanı Celal Eyiceoğlu ve Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur tarafından imzalanmış olan muhtıra, 12 Mart 1971’de Türkiye radyolarının öğlen haber bültenlerinde okutuldu. Muhtıra şu 3 maddeden oluşuyordu:

- 1- Parlamento ve hükümet, süregelen tutum, görüş ve icraatı ile yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk’ün bize hedef verdiği çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamuoyunda yitirmiş ve anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup, Türkiye Cumhuriyeti’nin geleceği ağır bir tehlike içine düşürülmüştür.
- 2- Türk Milletinin ve sinesinden çıkan Silahlı Kuvvetleri’nin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliği giderecek çevrelerin, partiler üstü bir anlayışla meclislerimizce değerlendirilecek, mevcut anarşik durumu giderecek ve anayasanın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve inkılâp kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görülmektedir.
- 3- Bu husus süratle tahakkuk ettirilmediği takdirde, Türk Silahlı Kuvvetleri, kanunların kendisine vermiş olduğu, Türkiye Cumhuriyeti’ni korumak ve kollamak görevini yerine getirerek idareyi doğrudan doğruya üzerine almaya kararlıdır. Bilgilerinize.

ABD 12 MART REJİMİNE HAŞHAŞI YASAKLATTI

Bildiri sonrası olağanüstü toplanan Bakanlar Kurulu, alınacak kararları görüştü ve hükümetin istifasına karar verildi. Başbakan Süleyman Demirel, “Bu muhtıra bana karşı verilmiştir” diyerek Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’a istifasını sundu. Teknokrat ve bağımsız bir kişinin başbakan olması istendi ve Cumhuriyet Halk Partisi Kocaeli Milletvekili Prof. Dr. Nihat Erim partisinden istifa ettirilerek “reform hükümeti” kuruldu. Türkiye’de 13 Ekim 1973’de parlamento seçimleri yapıldı, 12 Mart 1971 ve 13 Ekim 1973 dönemindeki ara rejime “12 Mart Rejimi” denildi.

ABD, Türkiye’de hükümetin değişmesiyle haşhaş ekiminin yasaklanması konusunda ilerleme kaydedebileceğini umdu. Nihayet, Nihat Erim Hükümeti ve ABD yönetimi görüşmeleri sonuç verdi. 26 Haziran 1971’de Türkiye’de haşhaş ekimi yasaklandı. Demirel hükümetinin Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil 12 Mart’tan birkaç ay sonra ABD Büyükelçisinin “darbe tehdidi”ni şöyle aktarıyordu: “Ben Dışişleri Bakanıyım. Amerikan Büyükelçisi bana geldi. ‘Sayın Demirel’e lütfen söyleyiniz. Sizde nerede ne kadar haşhaş ekiliyorsa, biz onun parasını peşin verelim, ekimi durdursunlar’ dedi. ‘Peki söylerim’ dedim. Sayın Demirel’e söyledim. Aldığım cevap şöyleydi: ‘Bizim 20 ilimiz ve çevresinde haşhaş ekiliyor. Bizde ismini afyondan alan il var. Bunu yapamayız. Ama ekim alanlarını giderek daraltabiliriz.’ Gittim, Amerikan elçisine söyledim. Bana, ‘Beni bir kere de bu konuda başbakanınızla görüştürebilir misiniz?’ dedi. ‘Peki söylerim’ dedim. Sayın Demirel’e yine söyledim. Demirel kabul etti. Görüşüldü. Aynı cevabı verdi Sayın Demirel. Bu görüşmeden sonra Amerikan Büyükelçisi ‘Çok yazık, bundan çok fena neticeler doğacak’ dedi. Çok fena neticeler belli oldu. Üç ay sonra bizim hükümetimiz düşürüldü.”

Çağlayangil muhtıradan 5 yıl sonra verdiği bir demeçte ise “...12 Mart’ta CIA vardır; büyük ölçüde vardır, 12 Mart’ta haşhaş vardır” demişti.

27 NİSAN E-MUHTIRASI

2007 Cumhurbaşkanlığı seçimi öncesi internet üzerinden yayınlanan ve tarihe “e- muhtıra” olarak geçen 27 Nisan bildirisi, Türkiye’yi erken seçime götüren süreci başlattı. Görev süresi dolacak olan dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’den sonra ülkenin yeni cumhurbaşkanının kim olacağı bir kesim için çok önemli bir soruydu. 27 Nisan’a giden süreç, aslında 5 Nisan 2007 günü YÖK başkanı Erdoğan Teziç’in konuşmasında “ideal” bir cumhurbaşkanı portresi çizilmesiyle başladı denilse pek yanlış olmaz. Dönemin bazı yazarları da askeri müdahaleyi işaret eden pek çok yazı kaleme aldılar. Bu süreçte bir Cumhurbaşkanı tarifi de Genelkurmay başkanı Yaşar Büyükanıt’tan geldi. 12 Nisan günü Teziç’in de bahsettiği “Cumhuriyetin temel ilkeleri” ve “laiklik”e vurgu yapılmış, yeni cumhurbaşkanının bu şartları taşıması gerektiği ima edilmiş, Türk silahlı kuvvetlerinin başkomutanı olması sıfatıyla seçimlerin kendilerini de yakından ilgilendirdiğini bildirmişti.

367’YE RAĞMEN

AK Parti Abdullah Gül’ü Cumhurbaşkanı adayı olarak göstermiş, dönemin Yargıtay eski Başsavcısı Sabih Kanadoğlu seçim için karar yeter sayısı olan 367 şartını öne sürmüştü. Abdullah Gül, 27 Nisan günü yapılan ilk tur seçiminde 361 oy aldı. CHP, oylamayı Anayasa Mahkemesine götürdü. Tüm bunlar yaşanırken 27 Nisan gece saatlerinde Genelkurmay başkanlığı sitesinden, Cumhurbaşkanlığı seçimleriyle ilgili bir bildiri yayınladı. İnternette yayınlanan bildiri metninde Cumhurbaşkanı olacak kişinin özellikleri belirtilmiş, belirtilenin aksi olduğu takdirde “tavrını ve davranışlarını açık ve net bir

şekilde ortaya koyacağı" ifadelerine yer verilmişti. Bildiriye hükümet sözcüsü Cemil Çiçek, demokrasiye ve anayasaya aykırı olduğu cevabını vermişti.

Bu süreçte Anayasa Mahkemesi de CHP'nin 367 itirazını kabul ederek, seçimlerin 1. Turunu iptal etti. Gül adaylıktan çekildi ve AK Parti, genel seçimleri erkene çekti. 22 Temmuz günü yapılan genel seçimde AK Parti, yüzde 46,5 oy alarak tek başına iktidar oldu. AK Parti'nin yeni bir 367 sorunuyla karşı karşıya kalmasını MHP, cumhurbaşkanlığı seçimi oylamasına katılacağı açıklamasıyla önledi. 28 Ağustos günü yapılan 3'üncü tur oylamaya 448 milletvekili katıldı ve Gül, 339 oyla 11'inci Cumhurbaşkanı seçildi.

Yaşar Büyükanıt 2009 yılında bildiriye kendisinin yazdığını ama bunun bir muhtıra olmadığını söyledi. Bildiri Necdet Özel'in Genelkurmay başkanlığını sürdürdüğü 2011 yılında başkanlığın web sitesinden kaldırıldı. Bu bildirinin en temel özelliği ise ilk kez bir hükümetin tası tarağı toplayıp gitmek yerine dik durarak boşa çıkartması olarak tarihe geçti.

GERÇEK HAYAT

4 Mart 2019